

MIŁOSIERNY (508) ai

miłosierny (498), **mięlosierny** (4), **miłosierni** (2), **miłoserdny**, miłosierny a. miłosierni (4); mięlosierny *Calep* (3); miłosierny: mięlosierny *CzahTr* (5 : 1); miłosierny : miłosierni: miłosierny a. miłosierni *RejPs* (16:1;161:1), *RejPos* (75:1; [226]v :3).

o *jasne*; -er- (61), -ér- (1), -(e)r- (446); -er- : -ér- *KochPs* (12:1); -eł- z *tekstów nie oznaczających é. comp* i *sup* (11 + 12) -miłosierniejszy (23). *sup* nã- (9), nãj- (1); nã- : nãj- *LatHar* (5:1). [Często bez funkcji porównawczej; *comp* w funkcji *sup* *WujJud* 52v].

sg m N miłosierny, miłosierniejszy (186). ◊ *G* miłosierného (10); -ého (2), -(e)go (8). ◊ *D* miłosiern(e)mu (4). ◊ *A* miłosierného (16), miłosierny, miłosierniejszy (3); -ého (1) *SiebRozmyśl*, -ego (1) *BiałKat*, -(e)go (14). ◊ *I* miłosiernym, miłosierniejszym (43), miłosiern(e)m (2); -(e)m *RejPs*; -ym: -(e)m *GrzegRóżn* (2:1). ◊ *V* miłosierny, nãmiłosierniejszy (42). ◊ *f N* miłosiernã (12). ◊ *G* miłosiern(e)j (9). ◊ *D* miłosiernéj (2); -éj (1), -(e)j (1). ◊ *A* miłosiernã (8). ◊ *L* miłosiern(e)j (1). ◊ *V* miłosiernã (1). ◊ *n N* miłosiern(e) (4). ◊ *G* miłosierného (6); -ého (1), -(e)go (5). ◊ *D* miłosiern(e)mu (1). ◊ *A* miłosiern(e) (6). ◊ *I* miłosiernym (15). ◊ *L* miłosiernym (1). ◊ *pl N m pers* miłosierni (35), miłosierniejszy (1). *subst* miłosierné, miłosierniejszé (22); -é (3), -(e) (19). ◊ *G* miłosiernych (15). ◊ *D* miłosiernym (8). ◊ *A m pers* miłosiern(e) (1). *subst* miłosierné, nãmiłosierniejsz(e) (35); -é (3), -(e) (32). ◊ *I m* miłosiernymi (7), miłosiernémi (4); -ymi *HistRzym*, *BiałKat*, *SkarŻyw*, *CzechEp*, *WujNT* (2); -émi *BibRadz*, *RejZwierc*, *LatHar*; -ymi: -émi *JanNKar* (1:1); ~ -émi (1), -(e)mi (3). ◊ *L* miłosiernych (4). ◊ *V subst* miłosiern(e) (4).

Składnia comp: miłosierniejszy niżli kto (2), miłosierniejszy nad kogo (3).

Sł stp, *Cn* notuje, *Linde XVI – XVII w.*

1. *Litościwy, współczujący; łaskawy; misericors Mącz, Calag, Calep; beneficens, lenis, liberalis, longanimis Mącz; clemens, propitius Calep; qui misericordia (a. alienis miseriis) commovetur Cn* (224) : *BierEz* P3v; *FalZioł* V 51, 51v; *GlabGad* O2; Ten tżłowiek dobrze tżyni íwe duffy/ ktory íeft miłofierny. *March*³ V7; *WróbŻółt* N8 [2 r.]; *RejPs* Ff2v; *SeklWyzn* e4v; *LubPs* Z5 marg; Íako będziefż mógł ták bądż miłofierny [*ita esto misericors*]. *Leop Tob* 4/8; *RejZwierc* 32; A z tegoć wywiodł mężã miłofiernego [*virum misericordiae*]/ ktory doftãpił łãfki v wżytkich ludzi. *BibRadz Eccli* 44/25, *Ps* 50 arg, *Eph* 4/32; *Goski* A10v; *BielKron* 85v, 149v, 167 [2 r.], 189v, 354 (9); *OrzQuin* D3 marg; *GórnDworz* T6; *HistRzym* 123, 126v; *RejPos* 169v [2 r], 170v [2 r.], 171 [2 r.], 171v, 266 (9); *BiałKat* 213v; *RejZwierc* 140 [5 r.], 148, Aaa3v; bądż miłofiernym y íprãwiedliwym [*esto amator eleemosynarum et iustus*] áby íię ftobã dobrze działo. *BudBib Tob* 14/9, *Eccli* 44/10, 45/1, *Is* 57/1; *CzechRozm* 217v, 238v, 244; *Verfúnlich*. Miłosierny. *Misericors. Calag* 60b; gdy íłyfzał o kim Ian S. ífż był do czynienia íãłmużny íkłonny [..] pytał [..] íãkoś íię ítał ták miłosiernym/ czy íprzyrodzenia/ czyli íam íię z íobã biedzãc? *SkarŻyw* 100; Bo íam [*Mojżesz*] z nãtury íwey był człek dziwnie íichy á bãrzo miłosierny *SkarŻyw* 483, 487; *CzechEp* 284; *LatHar* +++, 599; *KořakSzczęśl* B4v; A ták bądżcie miłosierni/ íako y Óciec wãfz miłosierny íeft [*Estote ergo misericordes, sicut et Pater vester misericors est*]. *WujNT Luc* 6/36, bądżcie dobrotliwemi íedni przeciw drugim/ miłosierni [*Estote autem invicem benigni, misericordes*]/ odpufzczãiac íobie íako y Bog w Chriřtu íie wam

odpuścił. *WujNT Eph 4/32*, s. 213, Zzzzz3; *JanNKar H3v* [3 r.]; *SarnStat 217*, 1262; *SkarKaz 278a*, b, 350a.

miłosierny kogo (1): Ktore [wierszyki] profzę rącz przyiac [!] á potym łáfkáwy/ Wzrok vkaż y zaś vchá poday boś ty práwy. Miłofierny vbogich ludzi vtrapionych/ Y mnie śtrapionego z nimi policzonych. *CzahTr G*.

miłosierny komu (3): Abyś ták był iáko on [Bóg] ná wżech śprávach wierny/ Cnotliwy/ śpráviedliwy/ á wżem miłofierny. *RejWiz 51*; *RejZwierc 10v*; Bądź miłosierny śierotom/ iáko ich óciec *SkarKaz 387a*.

miłosierny ku komu (1): Był [...] cnotliwy/ vkładny/ y łáfkáwy/ też y ku nieprzyaciołom miłofierny/ wielkiego vmyśłu/ y śercá wyfokiego (*marg*) Przymioty Władisławá Jágełowicá. (–) *StryjKron 607*.

miłosierny przeciwko komu (1): áby [*cesarz*] wedle Bogá pánítwo śprávował: á przeciwko vbogim y niedośtátecznym był bárzo miłosiernym. *SkarŻyw [223]*.

miłosierny na kogo (5): NERwá Kokceus Nárnieńki Cefárzem zołtał/ był miłofierny ná vbogie/ ták iż ná koniec dla nich zubożał. *BielKron 148v*, 166, 187v; *SkarKaz 278a*; *SkarKazSej 662a*.

miłosierny nad kim, nad czym (4): *BibRadz Ps 41 arg*; *BielKron 181*; Też ielźcze maśz náukę/ iáko maśz być miłofiernym nád nieobácznym vpadkiem iego [*blizniego*], *RejPos 181*; Był ktemu Ian S. nád chorymi y vmierájącymi miłosierny wielce *SkarŻyw 99*.

W połączeniach szeregowych (11): *MurzNT 51*; áby łáfkáwi/ łágodni miłofierni/ y mierni byli/ y innym ludziom wyśtępy odpulztzáli/ iáko theśz nam Pan Kryśtus odpuścił. *KrowObr 62*; *RejWiz 51*; *BielKron 152v*; *RejZwierc 49v*; *BudNT Eph 5[4]/1 [32]*; *SkarŻyw 460*; [*Bolesław Chrabry*] bel Pan hoini bogoboini y śpráviedliwi/ nadto y miłofierni: Biśkupi y wżitek śtan Duchowni miał w wielkiei vtzciowci *PapUp Bv*; Iáko śię pośtáwiś Pánu Bogu/ tákci śię pośtáwi P.Bog: ćichy/ łáfkáwy/ y wielkiego miłofierdzia/ ćichych/ łáfkáwych/ vkładnych/ pokornych y miłosiernych potrzebuie. *LatHar 279*; *WujNT 1.Petr 3/8*; *KlonWor 59*.

W przeciwstawieniu: »okrutnik ... miłosierny« (1): [*umarł*] Krol/ nie Tyran/ ále łáfkáwy/ nie okrutnik/ ále miłosierny/ nie popędliwy w gniewie/ ále náźbyt ćierpliwy *BiałKaz H2v*.

W charakterystycznych połączeniach: *miłosierny(-i), człowiek (11) ludzie (6), mąż (a. mężowie), zakon; barzo (4), wielce miłosierny*.

Zwrot: »udać się na miłosierne uczynki« (2): Vdał śie był [*Tobiasz*] ná miłosierne vczyunki dáwáiąc iáłmużny/ vbogie zákłádáiąc czáfu potrzeby/ ták iż z vbożał bárzo. *BielKron 97*, 299v.

Wyrażenia: »skutki miłosierne« (1): Co dał Iudaź/ pośzło to nábyćie niewierne Ná chudych pogrzeb/ y ná śkutki miłosierne *KlonWor 82*.

»miłosierne uczynki« [*w tym: sg (2)*] = *misericordiae a. pia opera, pii usus JanStat [szyk 35:28] (63)*: Nie zápomni Bog żadnego/ Vczyunku miłosiernego. *BierEz A3v*; *OpecŻyw 42v*; *PatKaz III 154v* [2 r.]; Drugie święto maia zaduźne, w kthore nawiedzaią groby śwych przodkow czyniác vczyunki miłosierne, y vbogiem iáłmużny rozdawaiącz, *MiechGlab 21*; *MetrKor 76v*; *ComCrac 21*; *RejKup 13*; *GroicPorz o4*; Kto śie pości/ iáłmużnę dáie/ czyni ine miłosierne vczyunki/ co zá odpłátę zá nie wezmie *Leop Is 58 arg*; *BielKron 299v*; poślymy przed sobą vczyunki miłosierne/ iáłmużny obfite/ á

przytym modlitwy nabożne *HistRzym* 91v, 29v, [39]v, 41, 54, 65v (12); A thu pátrzay naprzod/ iż [Pan Jezus] vczy niewierniki [...] á potim miłofiernie vczinki czini nád onym chorym á [puchłym nędznikiem *RejPos* [226]v, 170v, 193v, 198, 225v; *RejZwierc* 129, 174v; *WujJudConf* 90v; *SkarŻyw* 87, 319; *ReszList* 165, 166; Siedm vczynkow miłosiernych/ opátrzeniu ciááá fłużących. *LatHar* + ++, +++v; *WujNT* 26, 105, 108 [2 r.], 159, 201 (15); *WysKaz* (?)3; *JanNKar* H3v [2 r.]; chybaý co w tákowym teftámenćie ná kościól ábo ná miłosierné vczynki [in *pios usus et misericordiae opera JanStat* 238] było odkazano. *SarnStat* 215, 897; Miłosiernie vczynki od gniewu Bożego bronią/ długi Bogu wypłaciaią/ máiętność y domy rozmnażaią. *SkarKaz* 278b, 457a; *SkarKazSej* 661b [2 r.]. Cf »udać się na miłosierne uczynki«.

Szeregi: »dobry (a. dobrotliwy), (a, i) miłosierny« = *clemens Calep* [szyk 4:1] (5); *PatKaz III* 154v; Łáfká ielt iáko kwiatki ná onym nadobnym fzczenie rokwnięte/ s kthorey wzytki dobre á miłofiernie uczynki pochodzą. *RejZwierc* 129; *SkarŻyw* 319; Clemens – Miłofierny, dobrotliwy. *Calep* 205b; *SkarKaz* 278a. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.].

»miłosierny, (a) lutościwy« = *misericors Mącz, Calep* (3): O panie łáfkáwy/ o pánie miłofierny á lutościwy/ niemam ci czym tey lutości odfluzyc álbo oddać *March¹Wiet* Av; *Mącz* 224c; *Calep* 665b.

»łaskawy i miłosierny« = *beneficens, lenis, liberalis Mącz; propitius Calep* [szyk 4:1] (5): Liberalissimus et beneficentissimus, Wielmi Łáskáwy y miłofierny/ Szczodry. *Mącz* 116c, 241b; *HistRzym* 51; [Mesyjasz miał] przywieść was w łáfkáwzy á w miłofiernieýzy zakon do Bogá Oycá wálzego niebiełkiego *RejPos* 230v; *Calep* 862a. [Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.].

»miłosierny, nieskwapliwy (a. = niepochopny, cierpliwy)« = *longanimis Mącz* [szyk 1:1] (2): bo [Nerwa Kokceus] był miłofierny/ nie fkwápliwy/ ná fwoy fie rozum nie fádził *BielKron* 148v; *Mącz* 197b.

»miłosierny a pobożny« [szyk 1:1] (2): *RejZwierc* 251; O iáko dáleko słuźnieýsza rzecz/ ábychmy pobożnym á miłosiernym fkladánien [pia collatione] dáwali ráturek tym/ ktorzi známi fą *ModrzBaz* [38]v.

Iron. (1): MOfká to iuz teý wiemy co to zá pánowie [...] A teý fą miłofierni/ bo nie bárzo biją/ Rádfzey kiedy im ciężko w fzelinę fie kriją. *RejZwierc* 242v.

W przeni (11) :

W połączeniach szeregowych (2): ále w fercu wiernym prawdziwym/ á miłofiernym, twoim/ chce Pan pátrzyć chwały fwoiey. *RejPos* 228v, 324.

W porównaniu (1): Iáko ogień gáli wodá/ ták grzech gładzi miłofierna dobrotliwość [in *eleemosynis veniam inpetrabit peccati*] *BudBib Eccli* 3/30.

Wyrażenia: »oko miłosierne« (2): Tu człowiecze mily okie^m miłofiernym/ na twégo milégo pana wezrzy/ a ogládáy iakotz fie fmeći *OpecŻyw* 99, 141.

»ręka miłosierna« (1): Niechay nie zówieraią ręki miłosierney Cnotliwym/ y czeladzi Chriftufowey wierney. *KlonWor* 51.

»serce miłosierne« [szyk 3:2] (5): O wzruźze w fobie Naiáfnieýzy á Miłościwy Krolu ferce miłofiernie krolewskie *LeszczRzecz* A5v; *RejPos* 193v, 228v, 324; *SiebRozmysł* G3v.

»miłosierne uczynki« = *rozpusta* (2): Nielzać iednoć fie nam wftawicznie polerować potrzebá/ bo tego żadnego podobno ná fwiecie nie máłz/ w ktorymby przifády álbo zuželice nie náłazł/ á w drugim thez y żywe frebro czo to wftyko z miłofiernych wczynkow przychodzi. *RejZwierc* 103; A Nákoniec káždy táki zábawiony tym fwiátem [...] pewnie o grzechom odpufzczeniu áni wiecznym żywocie nicz nie myfli/ thylko że fie wždy miłofiernymi wczynki czálem áż do połnocy zábawi. *RejZwierc* 143.

a. *O Matce Boskiej* (11) : Bądz z fynem pozdrowiona matuchno lafkawá/ profis za nami fynáczka/ bos ty miłofierná matka *OpecŻyw* 20v, 41, 181v; O Márya (prawdziwa Páнно/ y mátko Bogá prawdziwego) pokaż miłofierdzie nádemną: ábowiem miłofierna iefteś/ y litości pełná. *LatHar* 72, 29, 423, 484, 549; *WujNT* Zzzzz4v.

W charakterystycznych połączeniach: miłosierna matka (4), *miłość, panna; wielce miłosierna.*

W przeni (2) :

Wyrażenie: »miłosierne oczy« (2): A przetoż iednácżko náffa/ ony twoie miłofierné oczy [*miseriordes oculos*] k nám obroci *OpecŻyw* 190v [*idem*] *LatHar* 482.

b. *W funkcji rzeczownika; misericors Vulg, PolAnt* [w tym: tłumaczenia lub komentarze bibl. *Matth* 5/7 (16)] (24) : *OpecŻyw* 42; *RejJóz* Q2; *LubPs* K2 [2 r.], L2v *marg*; Błogofławieni miłofierni: bo też y fámi miłofierdzia doftáną. *Leop Matth* 5/7; *BibRadz Ps* 115/15; Krol iáko był miłościwy wczynił wftyko iż im odpufcił/ fkađ rycerstwo nań bárzo wfiłowáło mowiac: Nie trzebá ná walke miłofiernego/ *Qui parcit inimico mortem fibi generat. BielKron* 351; *RejPos* 164v, 263v, 266 [2 r.], 314 *marg*; *BiałKat* 213v; á nie dopufciłz miłosiernemu thwemu oględać nákázenia *GrzegŚm* 25; *RejZwierc* 140, 190 [2 r.]; *SkarŻyw* 141, 571. *LatHar* [+10]v; *KolakSzczęśl* B2; *WujNT Matth* 5/7.

W przeciwstawieniu: »miłosierny ... drapieźnik« (1): Ze ferce krolewskie ieft w ręce Bożey/ Miłofiernego chwali/ gáni drapieźniká *Leop Prov* 21 *arg*.

2. *O Bogu w Trójcy Św. Ojcu, Synu i Duchu Św.; misericors, qui misericordis (a. alienis miseriis) commovetur, miserator Cn* [objaśnienie cf MIŁOSIERDZIE 2.] (277) : Náprzod vbacż ijż mily pán Iezus był ij ieft wielmi miłofierny *OpecŻyw* 52v, 11v; *TarDuch* B3; tys iefth miły panie miłofierny [*tibi Domine misericordia*] abowiem ty wraczałz wfelkiemu według wczynkow iego. *WróbŻołt* 61/13 [12], H8, T3; Zwłáfczá znáiac to iákoś ty ieft miłofierny/ á ná pomftę nic nie wkwáplivy *RejPs* 213v, 76v, 100v, 109v, 112v, 165v (8); *RejKup* k7; *MurzHist* C4v; yákoż miłofyerny ten lutościwy Pan/ Ktory nye wkwápliwym ku gnyewu chce być znan *LubPs* X4v, L4v, Q, R5, S2, X4v, aav; *KrowObr* 49; *RejWiz* 165; *Leop 4.Esdr* 7/62, *4.Esdr* 8 *arg*, *Hebr* 2/17; Pan ieft dobrotliwy y fprawiedliwy/ á Bog náłz ieft miłofierny [*Deus noster miserans*]. *BibRadz Ps* 116/5, *Ier* 3/12, I 423c *marg*; *GrzegRóżn* B2 *marg*; *SarnUzn* C; *RejAp* 178v; Bo on ieft ták miłofierny/ iż y onego ktorego odrzučil od siebie/ przez złościwe fprawy iego [...] poda mu miłofierną rękę fwoię *RejPos* 74, 46, 47v, 76v, 84v, 85v (20); *RejPosWiecz*² 91v; *KuczbKat* 330, 365, 420; *RejZwierc* 10v [2 r.], 196, 256, 262, Aaa4a; *CzechRozm* 59, 217 [2 r.]; Pan dobrotliwy/ pan to miłosierny: Nieprzyacielfkim łupem fwóy lud wierny Hoynie bogáci *KochPs* 171, 128; *SkarŻyw* 172; *CzechEp* 284; *ArtKanc* Q14v; *GrabowSet* K, O4v; *LatHar* 169, 237, 562; *WujNT* 742, *Hebr* 2/17; *SkarKaz* 581a; *VotSzl* Bv; *CzahTr* G4; Miłosiernieyfzy Pan Bog ieft niźli on fęđzia ktory fię Bogá nie bał *SkarKazSej* 703b.

miłosierny do czego (1): Ale iako iefth miłofierny do czekánia á do vpominánia/ thák też iefczze frolźlzy iefth do pomłty *RejAp* 83v.

miłosierny komu, czemu (10): *WróbŻołt* H8v; *LubPs* P3v; Vcieczże sie iac rádę do Bogá onego [...] co iefł ná wźzem możny/ Cnotliwym miłofierny/ á złym bárzo groźny. *RejWiz* 124v; *RejPos* 20v, 159; To czynicie ná pámiątkę moię: w ónéy łpráwie naydziełz/ iż tá iefł pámięć lámá: która páná Bogá czyni miłosierného ludźiém. *BiałKat* 278v; *KarnNap* Dv; Nie chćiey zápominác iego/ dobrodzieyftwá wźelákiego/ ktory iefł miłofierny wźzem nieprawościam twym *ArtKanc* Q18v; *GrabowSet* O4, V.

miłosierny ku komu (1): Bo ty pánie dobry y vzyty/ y wielce miłofierny ku wźzem wzywájącym cię [*multus misericordia omnibus invocantibus te*]. *BudBib Ps* 85/5.

miłosierny przeciwko komu (1): áby [*Chrystus*] mógl być miłofiernym przeciwko tym ktorzy przezeń do Bogá przyśtępuią *CzechRozm* 251.

miłosierny nad kim (1): Ociec náłz niebieski nád nami ząwždy miłofierny iefł. *RejPos* 170v.

miłosierny w czym (1): Oytcze moy mily/ ienże ies wyłoki w łtworzeniu/ łlodki w miłowaniu/ miłofierny w odkupieniu/ wezrzy na mię *OpecŻyw* 100.

W połączeniu z rzeczownikiem lub wyrażeniem oznaczającym Boga [w tym: Bog (30), Pan (21), Ociec (14), Zbawiciel (4), Jezus (2), Pan Bog (7), Pan Jezus (Chrystus) (4), Bog Ociec (3), Duch Święty (1); „miłosierny” + rzeczownik (wyrażenie) (44), rzeczownik (wyrażenie) + „miłosierny” (42); wyrażenia wykrzyknikowe w apostrofach modlitewnych zawsze z V (36)] (86): *March¹Wiet* Av; O miłofierny oytcze/ ij gdzie iefł twoie łmilowanie *OpecŻyw* 89; O Iezu námiłofiernieyłfy/ ienżes dlá mnie/ człowika grzélfného na krzyżu ráczyl vmrzétz *OpecŻyw* 157, 132, 163v, 180; A przeto raczy boze myłofyerny yuż łmylouacz fyą nath człouyekyem *PatKaz II* 33v, 33v; *TarDuch* B7; *WróbŻołt* 85/15; *RejPs* 76v, 123; *SeklKat* N4v, S3v; *RejKup* dd8; *MurzHist* B2v, I3; *LubPs* Q2v, T2, Xv; *SeklPieś* 20; *RejWiz* 111v; *Leop 2.Mach* 8/29; *BibRadz 2.Esdr* 9/31, *2.Mach* 8/29, *Sap* 11 arg; *RejAp* 1v; *RejPos* 48, 53, 134, 172v, 180, 186, 328, 354v; *BiałKat* 211; *KuczbKat* 360; *RejZwierc* A4v, 10v [3 r.], 12, 124 [2 r.], 257, 262, 265v; áby mi przez ich [apostolów] pośrzednictwo był miłościw Pan Bog náłz miłosiernieyłzy/ á mnie z łálki grzechow odpulźczenie dáć ráczyl *WujJud* 52v; *BudBib Ex* 34/6, *Deut* 4/31, *2.Esdr* 9/31, *Bar* 3/2; *CzechRozm* 217; *KarnNap* Fv; Pan wielce miłosierny/ pan dobrotliwy/ Ná gniew nie předki/ bárziéy do łálki chćiwy. *KochPs* 153, 39, 175, 188; A Pan Bog miłosierny niewzgárdzi pokutuiącym łercem wálzym *SkarŻyw* 125, 120, 369; *ArtKanc* L9, T12v; *GrabowSet* H, Qv, S; Pánie Boże moy (Iezu namiłosiernieyłzy) rácz mi dáć rozum ćiebie znáiący *LatHar* 23, 21, 68 [2 r.], 104, 143, 144 (15); DZiękuię tobie o namiłosiernieyłzy duż ludzkich poćiefzyćielu/ Duchu Święty *SiebRozmyśl* E3v; *SkarKaz* 348a; *CzahTr* F; *SzarcRyt* B2v [2 r.]; [Święty Panie Boże/ Święty mocny Boże/ Święty miłoferdny zbawicielu/ Wiekui Boże/ Nieday nam zaginąc *Krofej* I4v, D7, F5].

W połączeniach szeregowych (14): O náłafkawłfy/ o námiłofiernieyłfy/ ij náłutościwłfy boże oytcze/ ienże zwykles dawatz miłofierdzie grzélfnym ćiebie prośłącym *OpecŻyw* 132; A ty miły panie boże łutoćiwy y miłofierny [*miserator et misericors*] ćirpliwy á wielkiego miłofierdzia y prawdziwy *WróbŻołt* 85/15; Miłościwy á łutoćiwy Pan/ ćierpliwy á hoynie miłofierny [*patiens et multum misericors*]. *Leop Ps* 144/8; *BibRadz Eccli* 2/12, *2.Mach* 1/24; *SarnUzn* B8 [2 r.]; *RejPos* 53,

337; *RejZwierc* 45v; *KochPs* 129; Pamiętay/ Íprawiedliwy/ święty/ miłosierny Boże/ pamiętay żeś lutościwym ieft *LatHar* 153, 143; *SkarKaz* 278a.

W przeciwstawieniach: »miłosierny ... srogi (4), groźny (2), sprawiedliwy, straszliwy« (8): A tak Swiety Panie możny Miłofierny a złem grozny Nieday mię więcej frałować *RejKup* dd8; *RejWiz* 124v; Abowiem iáko ieft miłofierny/ ták też ieft y Íprawiedliwy. *RejPos* 139v; A ták tego íe vczyć mamy/ íz iáko to ieft Pan miłofierny/ ták też y Íráfzliwy. *RejPos* 181v, 337; Iáko ieft Bog złym frogi/ á dobrym miłofierny. *RejZwierc* A5, 10, 12. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 8 r.*].

W porównaniach [bibl. Luc 6/36] (14): *RejPos* 169v [2 r.], 170v, 171 [4 r.], 172v, 173 [2 r.]; *BiałKat* 213v; A ták bądźcie miłosierni/ iáko y Oćiec wáíz miłosierny ieft [*Estote ergo misericordes, sicut et Pater vester misericors est*]. *WujNT Luc 6/36*; *SkarKaz* 278a, b.

Tłumaczenie etymologii hebrajskiego imienia Ananiasz (1): Imioná ich [synów judskich] v poganow były obmierzłe dla thego íz imię Páńfkie w nich íię zamyka/ ábowiem Dániel znaczy/ Bog íądzi/ Ananíaíz Bog miłofierny/ Mizael/ Bog wzywány/ Azáryafz Bog rátuiący. *BibRadz* II 446b marg.

W charakterystycznych połączeniach: miłosierny brat, kapłan, krol (2), pasterz, pocieszyciel (2), sędzia; miłosierne (-y, -a) bostwo (3), dobroć, dobrotliwość, jarzmo, łaska, miłość (2), napominanie, obietnice, odpuszczenie, przyrodzenie, sąd (3), wspomozienie (2).

Wyrażenia: »na wszem miłosierny« (2): Ale ty Pánye Boże ná wśsem miłofierny/ Cirpliwy w dobrocyach twych ták nigdy niezmierny *LubPs* T2; *ArtKanc* L12v.

»miłosierne uczynki [czyje]« = *misericae Vulg* (4): Chwalćie pana boga o wy miłofierne vcżinki iego *WróbŻółt* 106/8, 106/15, 21, 31.

Szeregi: »cierpliwy i miłosierny« (1): prośzę pomni ná rodzice moię/ á grzechow ich nierącz im pocztyać: boś ty ieft íam wielce ćierpliwy y miłosierny. *SkarŻyw* 135. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*].

»miłosierny, (a, i) dobrotliwy (a. dobry)« [szyk 5:3] (8): Miłofierny dobrotlywy zbawićielu grzeífnych/ dai mi być iednym íkaiących *SeklPieś* 20; *SeklKat* S3v; *RejPos* 180; *RejZwierc* 10v; *CzechRozm* 221v; Boś przeciw dobremu á miłosiernemu zgrzeífzył. *SkarŻyw* 168, 120; *ArtKanc* L9. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 5 r.*].

»lutościwy i miłosierny« (1): lutościwy ieft Pan y miłosierny [*misericors Dominus est et miserator*]. *WujNT Iac 5/11*. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 4 r.*].

»miłosierny i (a, ani) łaskawy« = *clemens et misericors PolAnt* [szyk 10:6] (16): *OpecŻyw* 163v; *TarDuch* C7v; *RejPs* 97; *BibRadz* 2.Esdr 9/31; *GrzegRóżn* B2, D, F3v; Czo nam rácz dáć wśzytkim poznać íáfkáwy á miłofierny Boże wśzechmogący náíz z íáfki á z miłofierdzya íwego tu y po ímierći náízey *RejPos* 134; á iáko ná nas [*Chrystus*] kładzie miłofierne á íáfkáwe závśze iárzmo íwięthe íwoie. *RejZwierc* 256; *BudBib* 2.Esdr 9/31; Zátym przyízedł do nich Pan Bog do Ráiu/ pozywác ie ná miłosierny y íáfkáwy íąd íwoy/ nie ná potępienie *SkarŻyw* 262; *CzechEp* 319; *NiemObr* 113; NAmiłosiernieyfzy y náíáfkáwfzy duíz ludzkich póćiefzyćielu/ Duchu S. *LatHar* 32, 71; *SiebRozmyśl* Hv. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*].

»miłosierny i miłościw(y)« = *misericors et clemens PolAnt* [szyk 1:1] (2): *BudBib Ex* 34/6; áby Pan Bog Wńzechmogący dułzy iego Krolewłkiey Mści:/ zmarłego Pána náłzego miłościw y miłosierny raczył być. *BiałKaz N*. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*].

»sprawiedliwy i miłosierny« [szyk 6 : 1] (7): *BibRadz* *6v; *SarnUzn C*; A gdzie małz o tym piłmo: iż BOG iełt ísprawiedliwy y miłofierny *CzechRozm* 217; iż on [*Bóg*] iełt nád wśytki y miłofiernieyfzy/ y ísprawiedliwfy *CzechRozm* 219, *v; *KarnNap Fv*; *CzahTr C2*. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 8 r.*].

»miłosierny i szczodroblivy« (1): nie opułzczayże mię/ nie odstępuyże odemnie Iezu/ w pokázowaniu łáłki twey nędznym ludźiom [...] dźiwnie miłościerny y íszczodroblivy. *LatHar* 241.

»wielmożny a miłosierny« (1): á iuż to wielmożne á miłofierne Bołstwo mowi do niego/ nie boy łie *RejAp* 15v.

»wszechmocny i (a) miłosierny« [*w tym: w formułach modlitewnych (4)*] (5): *RejPos* 186; Niechay nas wyłłucha wńzechmocny y miłofierny Pan *LatHar* 184, 68 [2 r.], 104.

W przen (35) :

Wyrażenia: »miłosierne oblicze« (1): ábowiem ítąd bych ínadz ínádniey poznał miłofierne oblicze twoie/ á będę v wefelon gdy znowu powłtánę gdy oglądam práwá włáłność bołkiey ołoby twoiey. *RejPs* 23.

»miłosierne oko (a. oczy), wzrok« [szyk 13:3] (15:1): Iezu miły/ łáłkawy panie/ wezrzy dzis miłofiernym okiem na twé ítworzenijé *OpecŻyw* 141v; weyzrzeniem miłofiernego wzroku twego nápełniłz rádołciá iego. *RejPs* 30, 47; *RejAp* 22; *RejPos* 198v; *WujJud B KochPs* 47, 87, 126, 184; *KochPhaen* 16; OYcze náłz [...] ípuść oczy íwe miłosierne/ ná nas tve íyny mizerne *ArtKanc* M16, D4v; *SiebRozmysł* F4v, H2; *CzahTr* B3v.

»miłosierna ręka (a. ręce)« [szyk 12:2] (14): Otworz rękę miłofierną twoię/ zapamiętay gniewu twego. *OpecŻyw* 1v; A ty [...] zówždy podałz mnie miłofierną rękę twoię máiac ná pieczy íprawy moię *RejPs* 107v, 62v; *BibRadz* I 423c marg; *RejPos* 74, 109v, 165v, 166, 245, 245v, 262v; *KochPs* 24; *LatHar* 680; y pámięta [*Bóg*] ná krewkość náłzē/ y ściągá miłosierne ręce íwoie/ do tych ktorzy go w prawdzie wzywáią *SkarKaz* 348a.

»uszy (a. ucho) miłosierne« [szyk 3:1] (4): Pánie/ tyá mój bóg: ty modlitwy moie Rácz przyiąć w vłzy miłosierne íwoie. *KochPs* 204; *ArtKanc* Lllv, N; Koždy cię [*Panie*] naydźie z vchem miłosiernym/ Z ktorymes ty iełt nie hárd íwoim wiernym. *CzahTr* B2; [Nieracz Oycze dzecy íwich/ odrzucac od łebie/ Ale íwe miłoferdne/ naklon ku nam vłzy *Krofej* G4, I2].

Zestawienie: »lata miłosierne« = *okres, czas miłosierdzia bożego nad grzesznikiem. Tu w nawiązaniu do starotestamentowego roku jubileuszowego następującego co 50 lat i roku szabatowego co 7 lat, a także chrześcijańskiego roku jubileuszowego obchodzonego co 25 lat jako rok łask duchowych. W St. T. w latach jubileuszowych między innymi przywilejami wyzwalano niewolników (1):* Pan rołkazał opowiedzieć ty látá miłofierne Bogá oycá íwego niebieskiego/ y to rozwiázanie á ofwobodzenie nędznego więzienia ich á vpadkow ich/ á przy tym łáłkę á miłofierdzie íwoie. *RejPos* 118v.

Szeregi: »dobrotliwy a miłosierny« (1): áby ty nadobrotliwieyfze á namiłosiernieyfze Oycá twego oczy k nam łáłkáwie á miłosiciwie obrocił. *ArtKanc* D4v.

»szczodroblivy a miłosierny« (1): A Pan mu z miłofierdzya swoiego poda onę łzczodrobliwą á miłofierną rękę swoię *RejPos* 165v.

a. *W funkcji rzeczownika (1) :*

W przeciwstawieniu: »okrutnik ... miłosierny« (1): tedyby go [*Jezusa*] byli ftąd mogli mieć y rozumieć zá okrutniká/ á nie zá miłofiernego. *RejPos* 225.

3. *Żałosny, smutny (1) :*

Szereg: »miłosierny a smutny« (1): Elegia [...] Latine Miserabilis, vel misera cantilena, Myłofierna [!] a śmutna piofńká álbo wyerfze. *Mącz* 101b.

4. *Pelen miłości, kochający (3) :* A wżakoż nam iuż wżytko [*Józef*] przepuścił łaskawie Iako brat miłofierny przyął w łaskę prawie *RejJóz* P4v; Owo cie pocieźę obyeticami miłofierdzya śwego/ Owo cie nigdy nie opuźczę iáko miłofierna matká wdzięcznego dzieciátká śwego. *RejAp* 2.

W przeni (1) :

Wyrażenie: »serce miłosierne [o kim]« (1): Tylko ábyś miał serce wierne á miłofierne o tym Pánu swoim/ á litował tego záwždy/ iełlibyś obráził święty Máyełtat iego *RejPos* 328.

5. *W funkcji rzeczownika:* »miłosierne« = *miłosierdzie, zmiłowanie (3) :* *RejPs* 161; W wtorym rozdziale woła [*prorok Ozeasz*] ná Izráelłki lud/ áby łie polepřzyli [...]/ łlubuiąc pocieśzenie dáć/ á niemiłofierne zá miłofierne mieć/ á nie lud moy zá lud swoy przyiąć [*miserordiam consecuta Vulg;* Mowćie bráćiey wáłzėy: Lud mój: á śiełtrze wáłzėy: Miłosierdzya dołtąpiłá *WujBib Os* 2/1]. *BielKron* 92v; áby łądząc pilnie vmierzáli [*królowie*], gdzie mądrėgo, gdzie miłosiernėgo, gdzie łpráwiedliwėgo, gdzie tėż łrogości máią vżywáć. *SarnStat* 1263.

Synonimy: **1.** *łutościwy, łaskawy, miłościwy; 3.* *smėtny, smutny, żałosny, żałościwy.*

Cf MIŁOSIERDZIWY, MIŁOSIRDY, NIEMIŁOSIERNY